

ПРОЧАНЫНЪ.

ОПОВИДАННЯ

Т. Полищука.

МОСКВА.

Типографія Т-ва И. Д. Сытина, Валовая ул., св. д.
1901.

ПРОПОВИДЬ

ОСНОВАНІЯ

Т. Попова

МОСКВА
Издательство Т. В. Попова, 1902

ПРОЧАНЫНЪ.

ОПОВИДАННЯ

Т. Полищука.

— и онъ передъ,
ципокъ.
я, — сказать
юмовывъ я, —
ватый.
здорови! по-
у.
йте лыщень
сёгодня

МОСКВА.

Типографія Т-ва И. Д. Сытина, Валовая ул., с. д.

1901.

Доволено цензурою. Кіевъ, 31 августа 1900 года.

ПРОЧАНЫНЪ.

Будо Водохрыща. Я, вернувшись зъ Ордани, поставивъ на стилъ глечыкъ зъ святою водою, зъ кышени вынявъ пистоль, зъ якого бухкаю на Ордани та голодну кутю проганяю зъ двору; на столи кинивъ самоваръ, жинка лаштовала посуду, а я скидавъ кожухъ. Видчынылысь двери й у хату вйшовъ чоловікъ зъ торбою на спыни и кошыкомъ зъ переду; у рукахъ ёго бувъ замашный ципокъ.

— Здрастуйте, православни, — сказавъ винь.

— Здрастуйте, дидусю, — промовывъ я, — бо винь бувъ на выдъ остарковатый.

— Зъ празныкомъ будьте здорови! подайте Хрыста рады мылостыньку.

— Спасыби, дидусю, скидайте лышень торбу, погрійтесь трошкы, бо сёгодня дуже холодно. Вы старистью мабутъ ще гирше змерзлы, нижъ я! А въ мене, — Бигъ-ме, — у пучкы зашпоры зайшлы и вуха трохы не одмерзлы. Роздягайтесь, дидусю!

— Дякую за ласку, — сказавъ дидъ и ставъ роздягатысь.

Тымъ часомъ я скинувъ кожухъ, жинка палыла у мыску святой воды, достала васылькы й побрызкала по хати. Дидъ роздягся и сивъ на ослони били порога. Дывлюсь, а у ёго на жупани, якъ разъ проты серця, хрестъ срибный на стѣжци прышытый.

— Вы ще й москаль, дидусю? — пытаю.

— Ни, небоже!

— А чого жъ у васъ хрестъ Георгіевскый? Дежъ вы ёго узали?

— Въ Турещини я бувъ охотникомъ! Це мини тамъ еныраль Черняевъ почепывъ!

Я хотивъ ще ёго щось спытаты, та жинка уже убрала стиль, наклала у мыскы пироги въ макомъ та зъ слывамы, наризала ковбасы, поставыла пляшку горилкы та пляшку вына и гукнула на насъ сидаты. Перехрестылысь ото мы тай посадалы за стиль.

Перше выпылы святой воды; дидъ узавъ шматочокъ жытнёго хлиба й зайивъ після неи; а я наливъ дви чаркы горилкы, а соби вына (бо я непытущий) и попросывъ жинку зъ дидомъ выпыть. Дидъ поздоровывъ насъ зъ святомъ, а мы ёму побажала довго жыть и здоровымъ быть. Выпылы, — я хотивъ налить дидови й другу, та винъ видцурався.

Поки мы сидили та йили горяче, я трычн частувавъ дидѣ, та винъ бильше не пывъ. Устали, подякувалы Богу, я закурывъ цыгарку, а дидѣ понюхавъ табаку и хотивъ одягаться, щобъ нты дали. Мини жъ дуже хотилось ёго розпытаты, якъ винъ пробувавъ въ Турецьини, що бачывъ, за що ёму хреста пачепывъ Черняевъ; ще бильшь винъ мини по души прыйшовся, якъ я роздывывся на ёго: высокий, широкоплечый, кари очи дывляться ласково та прыхыльно, нисъ трощки горбатый, а вусы — густы та велики. (Таки вусы я бачывъ на малюнкахъ у казакывъ-запорожцывъ). Голосъ густый, балака все до дила. На голови та въ бородине-неде показалося сыве волосся. Ото я й кажу:

— Стривайте, дидусю, ще у насъ пообидаете, а може, буде ласка, й заночуете?

— Заночую—дай тоби, Боже, добре здоровля! Давно мене не выталы такъ люды, якъ ты!

Я ажъ зрадивъ, тее почувшы, що дидѣ заночуе.

Дидѣ развязавъ кошыкъ, доставъ зъ ёго манесеньку скрынку, повну хрестыкывъ та образкывъ, поклыкавъ до себе дитокъ (у мене ихъ трое: двое вже ходять, а одному ще й пивроку немає) и давъ имъ по хрестыку та образкови. Жинка достала стѣжки й пона-

дивала на шыи. Диты стали гратысь зъ дидомъ, чипляться за ёго, лизты ёму на колина, а винъ ихъ чукука та цилуе. Отъ жинка й каже:

— Може бъ вы, дидусю, трохи одпочылы? Дидъ кивнувъ головою.

— Такъ лягайте отутъ на лави, або на лежанци, я вамъ постелю! Ось пообидаемъ та й спочывайте.

За обидомъ выпыли ще по чарци. Диты одъ дида й не одходить; мы ихъ хотили заперты у другу хату, та винъ каже:

— Нехай воны зо мною будуть.

Сивъ на лежанци, и воны били ёго грались, покы послулы; тоди вже й винъ спочывъ трохи. Вже стало смеркатыся, якъ проснулысь диты и плачемъ разбудылы дида. Жинка ставыла самоваръ, а я, запершысь у свойй кимнатци, дочытувавъ Сагайдачного. Пора було свитыть свитло. Засвитылы, напылысь горячого. А мени мовъ хто шепче: попытайся прочанына, де винъ бувъ и що бачывъ. Отъ я й кажу:

— Ходимъ, дидусю, у мою кимнатку та побалакаемъ трохи.

— Ходимъ, небоже!

Увійшлы, посадалы. Я й кажу:

— Мабуть вы, диду, ходячы по свити, бачылы де чого багато?

— Усёго було, небоже, — й доброго й
лыхого!

— А звидкиля вы будете?

— Та сеи жь губерніи и повиту; село, де
я родився и вырись, зветься Билей.

— Це те, що недалеко видсиля, надь
Днипромъ?

— Воно, оно.

— Такъ вы, дидусю, идете до дому?

— Ни, нибоже, иду я у Крымъ въ Гіор-
гiевський монастирь, що биля Севастополя.
А видтиль хочу пойихаты до Ерусалыму,
щобъ тамъ поговить и диждаться Вылыкодня,
засвитить свичку видъ того того вогню, що зъ
неба сходе на домовыну Господню. Якъ що
доведе Господь вернутыся, занесу вамъ дар-
ныка Ерусалымскаго!..

— Значыть вы й до дому не зайдете?

— Ничого заходыть! — сказавъ дидъ.

Винъ замовкь и дви слёзы заблыщали въ
очахъ у ёго, писля скотылысь до-долу.

Глянувъ я на ёго: жаль стало стараго.
„Нагадавъ, — думаю соби, — я ёму те, що
винъ може давно вже не згадувъ!“ Соромно
стало мини. „Отъ, — думаю, — призывивъ чо-
ловика плакать“.

Колы дидъ и каже:

— Давно вже я не розмовлявъ ни зъ кымъ
такъ, якъ отсе зъ тобою. Колы хочешъ, роз-

кажу тобі усе, що було зо мною и чого я
тринадцятий рокъ обмынаю ридне село.

И помовчавшы трохи, винъ почавъ:

— Йе тамъ у мене два браты й сестра; вже
й дитей поженены, онукивъ мають. Уси вони,
хвалыты Бога, живутъ не абы якъ: худобу
мають, хозяйствомъ правлять. А минн такъ
на роду напысано по свити блукаты, якъ
Маркови проклятому, поны смерть прыйде...

— Зъ чого вы узялы це, що мусите блу-
кати по свити, якъ Марко проклятый? Ды-
влючысь на васъ не йметься виры, щобъ вы
що-небудь не добре зробылы! — сказавъ я,
щобъ ёго заспокоити. Але разомъ зъ тымъ,
признаюся, хотивъ я выкликати ёго на щы-
рійшу дальшу розмову.

— Доля така, небоже!

— Такъ розскажитъ, дидусю, якъ ласка
ваша, про свою гирку долю! — промовивъ я.

Дидъ понюхавъ табаку тай почавъ:

— Було це давно, я бувъ ще молодымъ
парубкомъ; мынуло не бильше якъ тры roky
писля воли. У свой симъи я бувъ найстар-
тый. Батько й ненька, вичный покій душамъ
ихнимъ, булы ще живи.

У нашому сели живъ тоди першый, ще
якъ мы булы панськи, отаманъ, чоловикъ
старый и заможный. Була у ёго жинка, тежъ
вже не молода, и малы вони дочку Оксану, —

молоду та гарну. Вони въ ій и души не чулы, бо вона въ ихъ була одна дытына. Оксана ходыла й на вулицю, й на досвитки: зависно—дывчына. Парубкы бигалы за нею чередою, а я було який день не побачу,—усю ничъ спать не буду: же ходю биля ихъ двору, а ыноди й у викна заглядаю. Прымитыла це Оксана, та разъ мини на досвіткахъ и каже:

— Проведы мене, Тymoше, до дому, бо щось не здужаю!

Я, якъ почувъ, що вона мене назвала, та ще й провесты просе, ажъ не стямывся зъ радости, а дали якъ згадавъ, що вона заслабла, ледви на ногахъ встоявъ; такъ мене у серце кольнуло! та ничого ій не кажу, а тилькы дывлюся.

— Проведешъ, чы ни? — спытала вона зновъ у мене.

— Хочъ на край свита!

— Годи молоть языкомъ! Бачъ, який цикавий. Колы це ты навчывся?

— Поди, якъ ставъ балакать зъ тобою!

— Цуръ тобі, люды подумаютъ, що правда, а ты брешешъ!

— Чы брешу, чы не брешу, а поведу й на край свита, не тилькы до дому!

— Ну, такъ ходимъ! И до двору не доведешъ, бо собакъ боишься!

Дивчата сміялись, а хлопців завидки брали, що Оксана піде зо мною. Ото й пішли мы. Ідемо мовчки; у мене паче языкъ прырись на ту годину! Вже недалеко засталося до Оксаниного двору, — отъ вона мене й пытає:

— Скажи, Тymoше, чого ты ходышь биля нашего двору та у викна заглядаєшь?

— А ты бѣ то, Оксано, й не знаєшь?

— Почимъ же я знаю?

— А хочешъ знаты?

— Хочу! Тилькы кажы правду!

Тутъ, хочъ самъ я бувъ дуже збентежений, але все жъ помитывъ, що й Оксана не зовсимъ спокійна.

— Хожу я, Оксано, биля вашого двору та заглядаю у твои викна, бо я помираю за тобою. Давно я хотивъ тобі це сказаты, та мовчавъ доси и ховавъ у своєму серци. Одынъ Богъ бачыть, що я терплю, одынъ Богъ знає, якъ мучусь. И самъ не знаю, якъ я полюбывъ тебе. Я знаю, що ты мини не пара: я бідный, — ты багата. Але я навіть не прошу у тебе любовы: пообницай, що хочъ будешъ балакаты зо мною, мовъ зъ братомъ, пообницай—и я буду щасливый!

— Годи, Тymoше, годи! Хто тобі сказавъ, що я така спысыва, що не буду балакаты зъ тобою? Почимъ ты знаєшь, що я не можу

буть тобі парюю? Ты знаешъ, що нема у мене ни бративъ, ни сестеръ. Я въ батькивъ одна дытына,—не схочуть вони, щобъ я була нещасна. Ты любишь мене, а я ходыла на досвитки, Тymoше, — подывытысь на тебе, послухать твою пiсню та розмову, бо й я давно люблю тебе, Тymoше!..

А я!.. я бувъ такой щасливый у ту годину, що сердце, здавалось, замерло, замерло одъ щастя, въ ухахъ гудило — „люблю“. Я ничего не чувъ, ничего не бачывъ, — окримъ нен, моеи Оксаны...

Зъ того дня мы часто бачылысь зъ нею. Мынула зима, защебеталы пташкы, зазеленило поле, зацвилы дерева, — уже й вода прыбула и стала збуваты. Нихто не знавъ, що мы кохалысь. Парубкы дывылысь скося на мене, а все жъ й у головы соби не покладалы, щобъ Оксана мене полюбыла.

Мынувъ Велыкдень, пидійшла зелена неделя. Якъ теперъ згадаю наше кохання: выйде Оксана у вечери у садокъ и я туды, наче злодій, вскочу. Сядемо пидъ вышнею, а надъ нами соловейко щебече, кругомъ пахне мята та высылкы. Яки мы булы тоди щасливи! За те щастя, здається, не можна ниякъ розказаты. Отъ разъ сыдымо й балакаемъ тихо, а Оксана минн й каже:

— Тymoше, я хочу неньци признатися за наше кохання.

— Якъ хочешъ, Оксаночко! — промовивъ я, а въ самого въ сердце кольнуло.

— Завтра й скажу!

— А може, Оксано, маты скаже батькови и оце въ останне мы бачимось?..

— Ни, Тymoше, ненька не захоче, щобъ я плакала; скорійше вона намъ поможе, а нижъ накапостить!

— Коли такъ, скажи! Тільки одповідь мини скажи завтра! — прохавъ я Оксану.

— Скажу, сердце, скажу!

Зо мною не знаю, що подіялось, такъ ми-ни стало сумно та страшно. „Ну, думаю, мынулося наше кохання“.

И вона замовкла. Посыдили ще трохи тай розійшлыся.

Не спавъ я усю ничъ. Люды йдуть до церкви, а я пишовъ у поле, лигъ на обмижку; лежу соби та плачу—миркую: „якъ бы не ти гроши, не те багатство у іи батька,—виддалы бъ за мене Оксану“. Пролежавъ я довго. Вже сонце высоченько пидбылося, якъ увійшовъ я у село. Мынаю батьківську хату, — мене не наче хто тягне иты прямо до Оксаны. Коли выбигае мій найменьшый оратъ й гукае мене до хаты; а я, мовъ, не

чую и не оглядаюсь, иду собі дали. На-
здогнавъ винъ тай пытае:

— Де ты бувъ?

— Де бувъ, тамъ не мае!—иду собі дали.

— Мы тебе скризь шукалы!

— Нащо я вамъ здався?

— Иды до дому, тамъ тоби татко скажуть!

Я й думаю: це вже й вони знаютъ про мое
кохання! Мабуть Оксанынъ батько на казавъ,
щобъ и погы моеи не було биля ёго двору!

Повернувъ ото тай иду до хаты.

— А до насъ Оксана забигала! — прока-
завъ Семень.

— Хто? Яка? — перепытавъ я у ёго: ду-
мавъ, що почудось.

— Оксана отаманивна!

— А що жъ вона казала?

— Иды—батько скажуть! Прожогомъ кы-
нувся я въ хату. А татусь покійни,—перомъ
земля падъ нымы,—мене й пытать, вдаючи
суворого:

— Де ты блукаешъ, ледащо?

— Та я, тату, спавъ на царыни!

— Ой, брешешъ,—кажуть тато.—Хиба я
не бачу, що ты не спавшы! А чого въ тебе
очи червони и щокы позанадалы! Ахъ, ты,
сякый-такый, що ты собі думаешъ?

Сивъ я на лави и сыдю, мовъ воды въ
ротъ набравшы: въ голови одна тилькы й

думка, що про Оксану. Все жду, щò то скажуть про неї батько. А батько навмысне мовчать та лукаво поглядають на мене. Коли мати, царство їмъ небесне, питають, — чы буду я обидать, чы ни?

— Я вже жъ буде бо голодний, якъ собака. Бачъ, щòкы позападали, смага на губахъ сила, и де ёго, не пры хати згадуючы, чорты носылы? — сказали батько скоса, лукаво поглядаючи на мене.

Сивъ я за стиль, а объ йиди й думкы не мае.

— Чого жъ ты сыдышь? — кажутъ татусь. — Йижъ та йды, — чогось Оксана заходыла!

— Чого жъ приходыла Оксана? — Пытаюсь матери: — чы смутна, чы весела? Ничого вона вамъ и не казала?

— Казала, щòбъ ты прийшовъ! — одказала тыхо мати, не дывлячысь на мене. Я трошкы зрадивъ, схопивсь та й потягъ зъ хаты. Иду улыцею, иду швидко, а мини здається, що я все на одному мисци. Далеко тоди здалось мини до Оксаныного двору! Пидходю, дывлюсь: Оксана сыдыть бия ворить, а дали устала тай иде мини на зустрічъ.

— Здрастуй, Тимоме!

— Здрастуй, Оксаночко! Кажы скорійше, моя ластивко, що тоби ненька сказала? — кажу я їй, а самого страшенна нетерплячка бере.

— Дурный ты, якъ я бачу, — такъ тоби на улыци буду й казаты!

— Дебъ не казала, тилькы кажы швыдче, Бога рады!

— Ходимъ на царыну, — тамъ хлопци й дивчата зибралыся; покы дйдемъ я тоби и розкажу все, що мини ненька казала.

— Ходимъ!

— Отъ що, Тymoше, — каже Оксана, — ненька казала: щобъ мы зъ тобою колы-не-будъ пишли до насъ, упали на колина передъ таткомъ, та й попросылы ёго благословыты! А я, — кажуть, — тоди заступлюся.

Я дуже зрадивъ, почувшы таку мову, тай кажу:

— Знаешть, що, Оксано? Вернимось назадъ та пидемо до твого батька. Попытаемъ щастя: що буде, то буде.

Вона трохи замыслылася та й каже:

— Ходимъ, милый, усе едно: не сёгодня, такъ завтра, а йты, не мынучы, треба. Може, — дасть Богъ — татусь одъ разу благословлять. А що, крый Боже, якъ насъ зъ хаты выженуть?..

— Що буде, то буде, — ходимъ, Оксано!

Тай повернулы до їи батька.

Идемо, а въ мене серце мисця у грудяхъ не знайде, ноги трусяться, очи, хочъ и ды-вляться, а ничего не бачуть, — здається, якъ

бы хто тоди замахнувъ на мене сокирою, я бѣ ихъ и не заплющывъ. А вона, моя голубочка, иде била мене та ыноди ще й ущипне за руку.

Прыйшли у двиръ, ледви на ногахъ держуся, у хату боюся йти, наче злодій.

Якъ увійшовъ у хату, такъ и упавъ на коліна. Що у ту годину балакавъ, ніякъ не згадаю. Тилькы оце памятаю добре, що Оксанинъ батько сидивъ біля вкна та куривъ люльку, а мати лежала на лижку. Та ще ніколи не забуду, якъ винъ уставъ и ставъ мині казати:

— Знаю, Тymoше, ты хлопець гарный, — грихъ тебе гудить, — та жаль мині за тебе дочку смати. Вона собі знайде кращу пару: ты, хмарице, бідный!..

...въ, це почувшы. А Оксана ёму, ... каже:

— Тату, ридненький! Не треба мині кращої пари: якъ Тымишъ!

— Молода ты, доню, за це розважаты!

— Тату! Якъ не хочете мого вика занастыты, мою долю загубыты, якъ не хочете, щобъ я весь вихъ каралась, оддайте мене за Тymoша!

А сама плаче, обнима у ёго ноги та цилюе. Я стою біля неї навколишкахъ, мовъ на покѣти, бѣю поклоны; обое просымо бла-

гословить насъ. Жаль ёму стало на насъ дывыться, отъ винъ и каже:

— А що ты, стара, на це скажышь?

— Та тежъ, старый, що й ты! — промывла Оксанына маты. — Хлопецъ гарный, а въ тимъ хто ёго знае!

— Та це я й самъ знаю, що хлопецъ гарный! А все жъ бажалося бъ багатшого зятя!

— Э, старый, одынь Богъ богатый! Мы сёгодня богаты, а завтра Богъ знае, що буде зъ нами.

— Що правда — то правда! Та що имъ, стара, будемъ казаты? Дывись, якъ плачуть! Отъ ворожи диты: яки теперъ прыхильни, а тоди й не пытались, якъ починалы к... Вставайте!

— Благословить, тату, устанемъ!

— Уставайте! — кажу вамъ, гаси диты: що се таке? нарышались богатый благословить; чы вы билишь не балакать не вмієте? Га! чого мовчите!

А мы ёму зновъ: „благословить, та

— Оце, якъ шевська смола лыпнут хытри, дывись ты! Знали, коли на ставаты: имъ теперъ не мулько, а що живи булы! Та що имъ, стара, казаты?

— По-моёму було бъ зъ ихъ и того, що мы маемъ. А що напысано на роду, не втичешъ и на лёду!

— Такъ-то—такъ, та я надумавъ заразь, що може Тymoша тилькы наша худоба й тягне?—промовивъ Оксанынъ батько, дивлячысь минн прямо въ вичн.

Я якъ почувъ це, лучше бъ мене хто обухомъ у лоба триснувъ. Я ажъ пидвився—такъ мене це вразыло,—та й кажу:

— Нехай зъ мене катъ жылы вытягне, колы тягне мене ваша худоба!

— Годи, старый! — каже ёму Оксанына маты:—п чого зъ хлопця знущатись? Чимъ винъ выненъ, що бидный! Не вси жъ мусять быть багати. Благословы, хай имъ Богъ помагае!

— Ну, колы такъ; знимай образа! — буркнувъ батько, чухаючы потылицю.

Маты швыдко зняла образа (и теперь памъятаю: неопалому Купыну) и нею насъ благословылы. Мы поццлувалы образъ и батькивъ у руки й ногы, а сами, якъ усталы, тричы поццлувалысь. Маты достала пляшку горилкы, вынылы мы вси по чарци й пополудновалы вареныкивъ. Сталы балакать, колы у насъ буде весилья. Батько вже й лае насъ, що мы доси ховалысь: що бъ було признаться зараня, — до Петривкы бъ поженылысь, а теперь — ждитъ мнясныць. Сватать, каже минн прыходъ завтра.

Выйшли мы зъ Оксаною у садокъ, ради та весели обое. Я пидъ собою й земли не чую. Силы пидъ вышнею, та уже не такъ, якъ учора потыхеньку гуторымо, а й писню заспывалы. Мабуть, ажъ о пивночи я пишовъ до дому, не счувся, якъ у двори опынися, упавъ пидъ ожередомъ сина та й заснувъ. Прокынувся на другый день, — уже сонце було на сниданья, — и иду въ хату. На порози стрились татусь, та й кажуть:

— Ну, що, выпався?

— Выпався!

— А де ты учора волочився?

— Ходимте у хату, я вамъ скажу.

Увишли. Я й кажу:

— Тату, и вы, мамо, посылайте сёгодня свативъ Оксану отаманивну сватать!

— Тю! дурный! хибя воны за тебе виддадутъ? то люды богаты, а мы — що? — злыдны; тилько на смихъ пиднимуть! Ты, мабуть хлопче, трошкы наче бь то зъ зглузду зсунулся! — кажуть мини татусь.

— Ни, не пиднимуть, я ин самъ засватавъ учора! насъ вже благословылы!

— Брешешъ, це тоби приснылось!

— Ни, Бигъ-ме, ни! — и розказавъ имъ, якъ було учора.

Побулы зъ сватамы, обминялы хлибъ, умо-вылысь, колы буде весилья. Я мусивъ йти

у прыймы. Дуже довга мнин й Оксани зда-
лася Петрівка, а ще довши мясниця. Мы-
нули жныва. Намъ зъ Оксаною зосталось
ждать одынъ тилькы тыждень. Побували мы
й у мисти, — отуть у вашому, — скупылися,
якъ слидъ; Оксанинъ батько тративъ не
мало грошей на весилья; усе зробылы, й
пона винчать договорылы. Яка гарна Оксана
була у квиткахъ, якъ ихъ надивала! Боже
мій, Боже! чы ждавъ хто зъ насъ, чы спо-
дивився хто такого лыха?..

Дидъ замовкъ и заплакавъ; дали утеръ рука-
вомъ сорочки слёзы и почавъ дока зувать.

Засталось всёго тры дни до весилья. Мы
зъ Оксаною булы, мовъ зныти: якъ тинь
ходю я за нею; одынъ у другому души не
чуемъ. У неділю мало буты винчання, а це
було у четвергъ. Було свято. Оксана та моя
сестра (звуть їи Марыною) пишылы склы-
кать дружокъ, а я пишовъ до товариша.

Дуже пекло сонце, трава блидла и вяяла;
тихо було такъ, що лыстя на дереви не во-
рушылось, усе тикало въ холодокъ. Ходылы
воны, ото ходылы, зибралось дивчатъ ажъ
симъ душъ тай змовылысь питы на Днипро
купатысь. Звисно, якъ дивчата: ходять туды,
де бъ ихъ хлопци не бачылы; ото й пишылы
та одій шылы одъ села далеченько. Якъ воны
тамъ, — чы довго купалысь, чы ни, — цёго

вже я тобі не скажу, небоже, тильки мии писля Марына казала, що одна дивка, звали їй Приською, почала за Оксаною хлюпатись. Хлюпалась, хлюпалась, та й одійшли на глыбыню. Оксана оступнулася, ковтнула води и оступнулася ще дали, такъ що вода їй и ротъ покрыва: хотила плысты, забовтала рукамы. Приська кинулася їй рятувати, Оксана ухопыла Приську та такъ обидви и пирнули. Дивчата полякались, повибигали на берегъ, почали крычать та нхто на лыхо не почувъ того крыку. Приська зъ Оксаною двичи ще вырынали зъ воды и бильшъ ихъ не бачылы. Марына перша прыбигла у село й принесла оцю лыху звистку. Люды побиглы до берега; одъ перевозу плылы каюкамы на те мисце. Недалеко видъ села стоявъ куринемъ рыбалка Иванъ и винъ сивъ на каюкъ, захопывши ситкы зъ собою, и поспивавъ дати свою помичъ. Я, якъ почувъ, побигъ туды, що слы было; дорогою и роздялся, на берези скинувъ чоботы та й стрибнувъ у воду. А тымъ часомъ прыпливъ и рыбалка та й узявъ и мене у човенъ; оддали кинецъ ситкы на другый тай поплылы за видною. Отплылы такы чымало одъ того мисця; рыбалка почувъ, що щось уже йе у ситци. Звернули до берега. Пидплылы. Люды ухопылы кинци ситкы й потяглы швидко.

Нарешти вытягли, вси разомъ кинулись до потопшихъ; десь узялись рядна, ихъ туды поклялы й стали одкачувать. Боже, Ты, мій мылуй, якъ побывалысь батьки та матери за своими дитьми. Усими людямъ сумно було дывытысь на ихъ. Качавъ и я рядно зъ Оксаною; богато переминылось рукъ били мене, а я качаю та качаю, де й сыла бралась. У Оксаны и ротомъ, и носомъ полилась вода зъ кровью. Довго ще нисля того мы й качалы, думалы, що буде жива.

Поки клопоталыся били Приськи та Оксаны, небо закрылы хмари, засялы блискавки и недуже далеко сердыто грюкнувъ гримъ. Повіявъ витерь, Днипро почорнивъ и пиднявъ горами хвилью; люды стали балакать мыжь собою, що дивчата не оживуть, — скільки ихъ ни качаты. Довго я ще державъ рядно та ниhto вже за ёго не брався. Почавъ накрапати дощъ, стали люды расходиться и Оксану загорнули у рядно, щобъ несты до дому. Мини прыйшло тоди у голову й соби втопытысь, щобъ и мене разомъ зъ нею поховалы. Пидійшовъ до неи, узявъ за руку, — а рука холодна-холодна, мовъ крыга, — ставъ на колѣна, поцилувавъ въ останце, тай кинувся у воду зъ открытымъ ротомъ и одразу захлыснулся. Та Богъ не давъ мини умерты; мене вытягли и видкачалы.

Не довелось побути на похоронахъ Оксаны, бо бувъ ледви живый и прохваривъ ажъ до Пылыпивкы. Казалы, що й хворый я одно гукавъ Оксану та балакавъ наче бь то зъ нею. Вычунявъ та не було зъ мене добра: ходю та журюся,—де положу що—забуду. Маты й батько Оксаныны продалы худобу и кудысь зъихалы; я и доси ще не знаю, де вони подилысь. Поховалы ии на гарному мисци, поставылы хреста, а збоку могилякы рисъ кушъ бузыны и я, було, якъ пиду на гробкы, сяду пидъ нымъ и довго-довго сыжу, згадую мою Оксану. На улыцю й на до-свиткы я переставъ ходыты; не знаю, якъ мене сухоты минулы, бо журывся я дуже довго.

Мынула зима; зновъ побиглы згонны зъ гирь до Днипра, розывалысь дерева, зеле-нило поле, защебеталы пташкы, та усе те булы наче не для мене. На Велыкдень и пишовъ на гробкы хрыстосуватысь до Оксаны и такъ мини тамъ гарно було, що я ставъ ходыть туды почуваты. А якъ ночью було щебетанья соловейка, ще гирше на серци стане: згадую наше кохання та клянудолу. Маты та батько стали возыть мене по во-рожьбытахъ та ворожкахъ, поили мене на-шештаную водою та якимсь зиллямъ,—нищо не помогало. Отъ разъ маты й пишлы до

батюшки порадыться. Батюшка й порадывъ минн питы на проңу. Того жъ дня мене й выпровадылы.

Не пишовъ я прямо у Кыивъ, а зайшовъ на гробкы до Оксаны, сивъ на могыли посумовавъ, заплакавъ, набравъ у хустку земли зъ могылкы, зашывъ гарненько й почипывъ укупн зъ хрестомъ на шыю.

И доси та земля у мене.

Попрощався тай пишовъ потыхеньку. Минуло два тыжни, покы я дійшовъ у Кыивъ. Дорогою побувъ у Каневи. Дуже гарни зда-лыся минн монастыри, а Лавра найлучча. Побувъ я у Кыиви тыждень и пишовъ до дому. Наче бъ то минн трохы легше стало на серци.

Ото вернувся я до дому и ставъ хозяйнувати, сылкуючысь задушыты у соби жаль за Оксаною. Даремна праця! Рукъ не покладавъ я, цилый день роблячы, щобъ хочъ трохы забутысь,—нищо не помогало. Бачуть батько та маты, що такъ побываюсь я та свитомъ нудюсь, тай почалы прохаты мене, щобъ знайшовъ соби нару, на старосты ихъ заспокоивъ. Я довго мовчавъ: не хотилось минн имъ казаты що давъ клятьбу у Кыиви нико-лы не жынытысь.

Минуло лито; вси литни роботы скинчи-лысь. Въ мене було богато вильного часу и

закортило минн выучытысь грамоти. Въ осени захавъ у наше село крамарь, булы въ ёго и книжки. Купывъ я соби азбуку, пишовъ до волосного пшсаря та й почавъ прохаты, щобъ винъ мене научывъ грамоти. Винъ, спасыби ёму, давай проказувать, и я вивчывся за зиму, ставъ у церкви на крылоси спиваты, апостела читаю, граматкы пишу: батюшка мене полюбывъ за те та й люде стали поважаты. Такъ рокъ за рокомъ мыналы; поженылысь браты, сестра замижъ вийшла, давъ Богъ имъ дитокъ, а я уже бурлакую, хожу, якъ ходывъ, на могылу Оксаны. Промайнуло такъ десять рокивъ. Сталы у насъ люды подейкувать про вйну, що часъ булгарамъ помнчъ даты, бо надъ ими ворожи туркы дуже знущаються.

Сталы люды давать гроши, сталы зъ усихъ кинцивъ йты охочи; ишлы паны, мищане и таки, якъ я, безпастни люды—рятувать виру хрыстыянську.

Зибравсь и я. Не пускалы мене батько й маты,—насылу одпросывся. И чого тилькы, Боже мій мылий, не довелось минн побачыть на тій вйни клятій! А скільки тамъ народу побыто — не переличышь. А мене, мабуть, самъ Богъ боронывъ: на кони бувъ я, и пидъ конемъ, якъ кажуть люды, та все жъ якъ нема смерты, то й куля не бье, шабля

не рубае; разивъ шьятъ чиплялы кули, одна ажъ шкуру на боци здрала, перевязалы рушныкомъ, загоилось, хвалыты Бога. Шаблею одято мини ось одну пучку (дидь показавъ праву руку: на ій справди не було одной пучкы). Мисяць пролежавъ я у шпыхталы и писля того воювавъ до самого замырення. Оце жъ мини за пучку и хреста начепылы, бо я тоди однявъ корогву турецьку.

Выйшло замырення. Идучы до дому, я побувавъ у Кыиви; въ Лаври одслуживъ панакху за Оксану, накупивъ гостыницивъ до дому и на третій день выхавъ зъ Кыива. Зъ Катеринослава мини довелось иты пишкы. Иду та думаю, що-то діється у мене вдома. Дорогою не зустривъ й жадного знаёмого чоловіка; уже й до дому зосталось гинъ десять. На сонци блищавъ золотій хрестъ нашої церкви, а дали стали билить хаты. Дывлюсь на гробкы, — несуть небижчыка, иде за нимъ людей чымало, несуть хрысты та образы, золотіи шаты сяють на сонци.

Пиду швидче, подумавъ я, и прыбавивъ ходу.

Прийшовъ на гробкы, люды пидходили прощаться и отъ-отъ бы закрылы въ трупи небижчыка; якось протыснувся я до домовыны (мене наче хто пхавъ до мертвого), дывлюся, — а бия ёго мои браты и сестра пла-

чуть, зъ боку хлышають ихни диты. Ажъ въ сердце мене кольнуло; глянувъ у труну, — а въ їй лежить мій батько.

Кынувсь я до ёго, ставъ цілувать и прощаться. Призвѣвъ Господь и мене кынуть жменю земли на батькову могылу. Тяжко було слухать, якъ стукалы грудкы земли въ домовину, такъ тяжко, наче хто сердце рвавъ на шматочки. Пытаю у сестры Марыны:

— А де жъ, сестро, маты?

— Тамъ, де й батько! — промовыла Марына кризь слёзы.

Трохи не упавъ я, тее почувшы. Попрохавъ їй показати мини хочъ могылу ненькы. На нынчыній могыли ставъ я навколинкы, поплакавъ та помолывся Богу.

Люды вже розійшлыся; одынъ я застався на гробкахъ и пишовъ навидаться на могылу Оксаны. Кушъ ще розрисся, а хрестъ підгнѣвъ и лежавъ зъ боку. Зновъ заболило сердце и закипило кровью.

Сонце ховалось за широкымъ степомъ; такъ тихо, ясно, хорошо було кругъ мене, а на души — мисця живого, здається, не було. Пишовъ я до дому. Жаль невымовный стиснувъ ще бильшь мои груди, якъ я увійшовъ у батькивську хату, бо довелось мини въ ній таке почуты, про що й не гадавъ николи.

Гоминъ стоявъ у ній, — браты, а найбильшъ ятривкы цокотили на своихъ чоловиківъ, підняли галасъ, а дали й цилу бійку за батькившину. Схылывъ я голову, сивъ понуро на лави та й слухаю. А дали не выдержавъ тай кажу:

— Не лайтесь, братци, подилытесь и такъ.

— Ще й ты думку маешъ дилытися, волющого! — крыкнувъ на мене мій меньшый братъ Семень.

Такъ винъ мене цимъ уразывъ, що я давъ собі клятьбу николи не вертатысь у ридне село, підъ ридну оселю.

Прожывъ тыжнивъ два у сели, поробывъ хресты на могылкахъ батька и матери та огородывъ ихъ; биля Оксаны й кущъ бузины звеливъ загородыты, щобъ ёго диты не ломалы. Ставъ лагодытися у дорогу й швидко покынувъ ридне село, мини знаёми мисця. Та оце вже трынадцять рокивъ не бачывъ ихъ... За ци трынадцять рокивъ де я не бувъ: бувъ на Афонськихъ горахъ, бувъ въ Соловкахъ, бувъ у преподобного Сергія, въ новому Ерусалыми и Почаеви. Багато обійшовъ я монастыривъ, у ыншихъ бувъ по трычи; не бувъ тилькы у старому Ерусалыми. Якъ приведе Господь, зъ Севастополя понду въ Ерусалымъ. Коли вернусь, то привезу и тоби, небоже, дарныка Ерусалымського.

Дидь замовкъ и замыслено спустывъ голову на груди.

Я подякувавъ ёму за ёго обиянку и попрохавъ, щобъ завше заходывъ до мене, колы буде по блызу проходыты.

Було уже не рано, якъ мы выйшлы зъ дидомъ зъ моеи кимнаткы.

— А я тилькы що хотила гукать васъ вечерять! — промовыла намъ жинка на зустрічъ.

Вечеря пройшла тихо. У мене зъ думкы не йшла дидова доля. Ляглы спаты. Довго ту ничъ мини не спалось. На другой день, поснидавши и напытавшысь гарачого чаю, дидь зибрався у далеку дорогу. Жаль мини було ёго, жаль его щербатой доли. Вищувало сердце, избыльнъ ёго не побачу.

Чымало часу мышуло.

Якось разъ я та тры мои товарыши зибралися на полюванія у степъ... Прочулы мы, що куришокъ богато зъявылось. Приихалы, побухкалы добре, та, якъ кажутъ, — дымъ густый, а борщъ пустый, мясо летыть, а ширья пада. Не зоглядильсь мы, якъ стало и смеркаты. Треба було ихать у село ночуваты. Заихалы мы до шинку, вышылы горилкы тай пытаемо у шинкаря: де бъ ёго переночуваты?

— Идьте до Семена, або Андрія Стриленкивъ, ти васъ пустять! — сказавъ намъ шинкарь.

Выйшли мы зъ шинку и допыталысь, де живе Андрій Стриленко.

На зустрічъ намъ вийшовъ господарь, чоловикъ уже не молодой, и видчынывъ ворота. Въехали мы у двиръ. Собакъ господарь нашъ звеливъ заперты у хливъ, бо ихъ, каже, въ хату пускати не годыться: за це грихъ великій. Насъ запросивъ до хаты. У хаты було гарно та просторо; біля стинъ стоялы лавы, весь покуть убраный образами, горила лампадка. Вишовъ господарь и прынісъ свитло. Я ёго й питаю:

— Чы не можна бъ, дядьку, якъ-небудь намъ повечеряти?

— Чемъ, каже, не можна? Отъ жинка вареныкивъ намъ зварить.

Мы роздяглысь, розбалакалысь. Чымъ былышъ вглядався и въ ёго облыччя, тымъ бильшъ здавалось воно минн наче знаёмымъ. Дежъ я ёго бачывъ? — почавъ я прыгадувать. Довго мордувавъ я голову и згадавъ нарёшити прочанына — бурлаку Тymoфія; фамыліи ёго я не знавъ. Ставъ прыглядатысь, — такъ и есть, — похожи одынъ на другого. А далы й думаю, чы не браты воны часомъ? Та й кажу:

— Скажить, добродію, у васъ есть ще браты?

— Ёе!

— Богато?

— Одынъ!

— А бильшь не було?

— Ни—бувъ, та оце литомъ померъ!

— Винъ не ходивъ по монастыряхъ?

— Ходивъ! Тринадцать рокивъ я ёго не бачивъ, царство ёму небесне. Тymoшeмъ ёго звали!

— Знаю я ёго, винъ у мене ночувавъ разъ на Водохрыща, — сказавъ я. — Добрый чоловікъ, ничего казаты. А чого винъ обмынавъ васъ?

— Та Богъ ёго святой знае! Було и пашпортъ по пошти выправе!

— Почимъ вы знаете, що винъ умеръ? — пытаю.

— Прийшла у волость така бумага ще литомъ, що десь йе посередъ земли море, винъ вертався зъ Ерусалому, поднялася на тому мори штурма, такъ винъ учадивъ, чы що, та й умеръ видъ того!

— Жаль, жаль минн ёго, небораку царство ёму небесне, покій души вичный. Винъ минн обиявъ занести дарныки Ерусалымскаго. Правду винъ казавъ, що гирка ёго доля: зъ кымъ хотивъ одружытись, — утопылась, а ёго мертвого кинулы у море. Поведить мене, добродію, завтра въ ранци на гробки: я хочу

подывыться на могылку Оксаны, — промовывъ я, згадавши дидове оповидання.

— Добре, поведу!

На другой день, скоро зійшло сонце, господарь розбудывъ мене. Я швидко умывся, поклавъ хреста на себе, и мы пішли на гробки. Ще здалеку було видко тры хресты, бо булы воны выщи другихъ и помалёвани зеленою фарбою. Стоялы воны наризно; биля одного рись кущъ бузыны. Андрій почавъ показуваты, де чья могила.

— Ото, у праворучъ хрестъ, — то могила нашего батька, а ото такый хрестъ, — надъ ньенькою; оце могила Оксаны: тутъ була и огорожа, та, бачте, zostалысь тилькы сохы и то не вси, а дошки потрухлы, такъ ихъ диты поламалы, доглядать никому: не zostалось усели по їй ніякого роду.

Пидійшовъ я до хреста и прочытавъ на ёму: „подъ симъ крестомъ покоится прахъ дѣвицы Ксеніи, утонувшей двадцатаго іюля 1865 года на девятнадцатомъ году жизни. Помяни ее, Господи, егда придеши, въ царствіи Твоємъ“.

ПРОДАЕТСЯ ВО ВСѢХЪ КНИЖНЫХЪ МАГАЗИНАХЪ

МОСКВЫ И С.-ПЕТЕРБУРГА.

ВЪ КНИЖНЫХЪ МАГАЗИНАХЪ

ТОВАРИЩЕСТВА

И. Д. Сытина.

Въ Москвѣ: 1) у Ильинскихъ воротъ, домъ Титова.
2) на Никольской, д. гр. Орлова-Давыдова.
3) на углу Неглиннаго проезда и Кузнецкаго
Моста, д. Шориной.

Въ С.-Петербургѣ: Большая Садовая, № 25.

Въ Мнскѣ: Подоль, Гостиный дворъ.

Въ Варшавѣ: Краковское предместье, д. № 1.

Въ Екатеринбургѣ: Покровский проспектъ, домъ Поповаичевой.

Въ Одессѣ: уголъ Преображенской и Еврейской ул.,
д. Лѣтника, № 58.

Въ Воронежѣ: Московская улица.

Въ Нижегородской губерніи: на Шоссе.